

Серія "Виховує мистецтво"

Серіх Л.В.

СХОДИНКИ ДО ПАРНАСУ

УДК 37.016:75

ББК 74.268.51

С 33

*Рекомендовано до видання вченою радою Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 2 від 24. 09. 2010 р.).*

Серія “*Виховує мистецтво*” започаткована з метою висвітлення творчих надбань учителів мистецьких дисциплін. Редактор серії – **Л.В.Серих**, к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методики виховання, методист образотворчого мистецтва Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Рецензенти:

Щербакова Н.І., методист по роботі з обдарованими дітьми Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Гиря О.О., к. пед. наук, доцент кафедри теорії та методики виховання Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

С 33

Серих Л.В. Сходинки до Парнасу : альбом творчих робіт учнів / уклад. : Л. В. Серих. – Суми: РВВ СОІППО, 2010. – 55 с.

В альбомі представлені творчі роботи учнів загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 17 м. Суми вчителя образотворчого мистецтва Серих Лариси Володимирівни.

Даний альбом відображає результати навчальної діяльності, яких досягли учні при вивченні певної теми з образотворчого або декоративно-прикладного мистецтва.

Видання буде корисним для вчителів образотворчого мистецтва, вчителів предметів художньо-естетичного профілю, організаторів методичної роботи у школі, місті, студентів мистецьких факультетів, викладачів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва у школах різного типу та в позашкільних навчальних закладах.

Розглянуто на засіданні кафедри теорії та методики виховання, протокол № 8 від 01. 02. 2010.

Зміст

1. <i>Передмова</i>	4
2. <i>Розвиток креативності людини</i>	5
3. <i>Робота з обдарованими дітьми</i>	16
4. <i>Портрет</i>	29
5. <i>Фігура людини</i>	30
6. <i>Архітектура. Інтер'єр, екстер'єр</i>	31
7. <i>Графіка</i>	33
8. <i>Декоративно-прикладне мистецтво. Розпис</i>	35
9. <i>Декоративно-прикладне мистецтво. Витинанка</i>	37
10. <i>Декоративно-прикладне мистецтво. Вітраж, мозаїка</i>	39
11. <i>Кераміка, натюрморт</i>	41
12. <i>Сюжетна композиція</i>	43
13. <i>Пейзаж</i>	45
14. <i>Анімалістичний жанр</i>	48
15. <i>Космічні фантазії</i>	51
16. <i>Післямова</i>	53

ПЕРЕДМОВА

*Шановні колеги, вчителі, мистецтвознавці!
Плекати творчість у дитини, зрошувати її, зробити її життям, диханням
кожної дитини – головне завдання сучасного
вчителя з креативною думкою!*

Творча дитина здатна до більш ефективної соціальної та психологічної адаптації до подій зовнішнього світу; щодо перетворення світу; до змін в собі, в своїй поведінці під об'єктивні умови світу; до зміни свого ставлення до нього.

Кожна людина, на нашу думку, наділена не лише задатками до певних видів діяльності, але й задатками й здібностями до всіх видів людської діяльності, творчої зокрема.

Природні можливості дитини можна порівняти з глибокою й чистою криницею, в якій на глибині лежать різні здібності: одні – вище, ближче до поверхні. Вони легше виявляються, інші – глибше. Чиста вода – чистий аркуш паперу, на якому згодом з'являться образи. Щоб вони з'явилися, необхідні як зовнішні сприятливі умови, так і чимало зусиль самої дитини. Ця символічна криниця людських загальних можливостей ніби поєднує два світи – надреальний та реальний: те, що дане людині від природи, що в ній закладено і те, що встигає реалізуватися, знайти вияв упродовж усього життя, і не лише в дитинстві.

"Вичерпування" здібностей і талантів дитини має стати головним завданням як демократичного суспільства, так і завданням кожного, окремо взятого вчителя, дорослої особистості, з метою реалізації свого земного призначення – перетворення світу, творення його гармонійним, духовно насиченим.

Розвиток креативності людини

Загальні тенденції існування сучасного людства в епоху постмодерну, а також останні політичні події в Україні, народ якої обрав шлях демократичного розвитку своєї держави, потребують виходу на суспільну арену Людини нового типу – Людини, яка б творчо мислила, Людини-творця. Необхідність розвитку творчої Людини є актуальною і в особистісному аспекті.

Творча людина здатна до більш ефективної соціальної та психологічної адаптації до подій зовнішнього світу: щодо його перетворення або зміни себе, своєї поведінки під об'єктивні умови світу, зміни свого ставлення до нього.

Кожна людина від природи наділена здатністю до творчості, творчим потенціалом, тому що творчість лежить в основі як загального розвитку природи, еволюції, так і розвитку кожної окремої особистості, в її самоздійсненні. За структурою творчого потенціалу, розробленою В.Моляко, центральною його складовою є креативність – здатність до творчості. Здібності, за А.Маслоу, це – *потреба*. Потреби мають бути задіяні, до того ж повною мірою. Властивості конституції індивіда зумовлюють його вибір щодо реалізації певних здібностей. Так, людині з розвиненою м'язовою системою подобається використовувати свої м'язи; розумні люди використовують свій розум; люди з гострим зором повинні реалізувати саме його; люди, здатні любити, повинні любити. Щоб відчувати себе здоровою людиною в психологічному сенсі, людина має задіяти свої задатки, вроджені здібності [4].

Але, на нашу думку, кожна людина наділена не лише задатками до певних видів діяльності, а й узагалі, задатками, здібностями до всіх видів людської діяльності, творчої зокрема.

На думку Н.Джинджшашвілі, світ існує незалежно від людини, і цей факт усвідомлюється нею як дефіцит власної волі. Усунення цього дефіциту, тобто вирівнювання свідомості та реальності, здійснюється за рахунок створення «двійника» об'єктивного світу. А сам процес створення переживається людиною реально, «узаконюючи» її активність та розповсюджуючи її безпосередньо на існуючу

дійсність. Найпопулярнішим явищем створення інших «світів», коли людина відчувається справжнім творцем, є *мистецтво*: живопис і графіка, література і поезія, театр і скульптура, музика й архітектура тощо.

Зупинимося саме на художній діяльності людини, і не лише тому, що вона, як інші вищезгадані види, за своєю суттю є творчою, перетворювальною, а й тому, що практично кожна людина в дитинстві щось зображувала: малювала, вирізала, ліпила, тобто має певний досвід творення образів, а можливо, пам'ятає стан емоційного переживання, коли їй щось вдавалося.

Отже, кожна людина має в собі задатки до багатьох видів людської діяльності, і до художньої зокрема. Художні задатки, за умови уважного ставлення до них, можуть бути дуже розвинені. Існує багато історичних прикладів, що свідчать про справедливість вищесказаного. У 1764 р. під егідою Академії мистецтв було створене «виховне училище», куди приймали хлопчиків 5-6 років без урахування їх особистісних інтересів та здібностей. Але вже з цього контингенту дітей сформувалися видатні художники: І.Прокоф'єв – професор скульптури, Т.Марков – професор живопису, І.Тупилєв – професор історичного живопису, І.Кранцов – художник-аніمالіст, Ф.Матвєєв – відомий пейзажист, Я.Герасимов (Фароронт'єв) – перспективіст та ін. [4].

Наступні набори 5-6-річних учнів «виховного училища» також зумовили появу плеяди значних живописців, графіків, скульпторів: Г. Угрюмов, О. Іванов, В. Демут-Малиновський, О. Кипренський та ін.

Відкрита у 1802 р. в Арзамасі школа малювання приймала переважно звичайних селянських юнаків, які пізніше виявили себе як видатні живописці та графіки. Аналогічним прикладом може бути й школа у селі Сафонівка Тверської губернії, яку у 1824 р. заснував О.Венеціанов [4].

Ці приклади можуть підтвердити наше припущення про те, що кожна людина більшою або меншою мірою має задатки та здібності до художньої діяльності.

На жаль, сучасність дає інші приклади з реалізації художніх здібностей людини. Сьогодні ніхто не засновує «виховних училищ» для всіх, (хоча б для охочих), а в художні школи набирають дітей за вже виявленими здібностями. До того, навчання в сучасних закладах коштує дорого, що є перешкодою для реалізації здібностей багатьох дітей.

Ми зупинилися саме на художній діяльності ще й тому, що саме в процесі неї можна розвивати не лише художні, а й творчі здібності. Якщо художні здібності передбачають володіння технічними засобами та вміннями, то творчі здібності є

універсальними: вони дають змогу не лише правдиво відобразити реальну дійсність, своє ставлення до неї (це може реалізувати й художня фотографія), а й допомагають створювати свою «дійсність», відтворювати фрагменти свого внутрішнього світу. До того ж, художня творчість виконує не лише функцію перетворення та самореалізації особистості, а й *адаптивну функцію*: переймання процесом творення забезпечує профілактику психологічного здоров'я, що, в свою чергу, обумовлює психологічну адаптацію як до зовнішнього світу, так і до внутрішніх проблем [4].

Важливою особливістю художніх здібностей ми вважаємо креативність мислення. Згідно із структурою творчого потенціалу, за В.Моляко, креативність визначається як уміння комбінувати, знаходити аналогії, реконструювати [2]. Креативні уміння в художній діяльності, як і в будь-якій іншій, засновані на трьох *основних принципах творчості природи й творчості людини*:

- принцип поєднання;
- принцип схожості; Р " ".
- принцип протилежності [3].

У творчості людини ці принципи реалізуються насамперед завдяки таким мисленнєвим діям, як комбінування, аналогізування, реконструювання, та є основою творчого стратегіального мислення й пронизують усю художню діяльність.

Художня діяльність є реконструктивною. Відображаючи об'єктивну реальність, людина перетворює її в іншу, штучну реальність. Продукт художньої діяльності завжди буде аналогічним до свого денотата або образу уявлення. Дії комбінування охоплюють увесь процес художньої діяльності: від зародження ідеї, задуму з елементів змісту свідомості до формування образу з його деталізацією, доповненнями та організацією його на площині. Також комбінування підпорядковує планування загальної послідовності виконання роботи і певних практичних дій. Комбінування може входити до складу системи художнього стилю в плані реалізації зображення.

Відтворення в мистецтві існуючого світу як його «повторення» (копіювання, наслідування) передбачає насамперед домінування мисленнєвих тенденцій аналогізування. Адже «відтворення» минулого, наприклад, історичного, та «передбачення» майбутнього або створення іншого (міфологічного) чи суб'єктивного (сюрреального, символічного) світу передбачають домінування мисленнєвих дій реконструювання (до речі, створення «світів» буває не лише конструктивного, а й деструктивного характеру).

Креативні мисленнєві уміння, які можна і необхідно розвивати.

1. Комбінування – передбачає не лише поєднання різних об'єктів, елементів, а й узагалі, кількісно-якісні зміни. Тобто комбінування передбачає перестановки, зменшення-збільшення, зміни в розташуванні, параметрів, характеристик [4].

Дії комбінування в художній творчості охоплюють такі засоби:

- *аглотинацію* (об'єднання елементів різних об'єктів реальної дійсності в одне ціле: сфінкс, русалка, кентавр, мінотавр, грифон, неіснуюча тварина, за Леонардо да Вінчі);

- *гіперболізацію* як акцентуацію певної характеристики: збільшення певного елемента (Карлик-ніс, велетні) або зменшення (Котигорошко, гноми, ельфи);

- *мультиплікацію* як багаторазове повторення елементів, фігур для посилення інформації, іноді як використання ритмічної орнаментальної організації з метою декору.

2. Аналогізування – встановлення схожості, подібності (аналогії) між різними об'єктами та перенесення властивостей, функцій з одного об'єкта, як правило, більш відомого або зрозумілого, на інший. Пошук аналогів як використання вже відомого або його частини, на думку В.Моляко не є копіюванням, а утворенням нового.

Аналогізування передбачає:

- уподібнення відмінних за змістом об'єктів (вигляд сузір'їв у формі тварин);

- алегоризацію (лисиця уособлює в собі хитрість, кішка – лукавство, лев – силу, осел – упертість). У роботах Мікеланджело «Ранок», «День», «Вечір», «Ніч» людські фігури певними позами виражають стадії доби. А у роботах М.Врубеля «Венеція», «Іспанія» жінки специфічної зовнішності репрезентують місто, країну.

Аналогізування є основою символізації – процесу утворення символічних образів як втілення абстрактної ідеї в матеріальний образ. Прикладом може бути врубелівський демон, запозичений з літературного джерела, але створений за зовнішньою аналогією до молодого чоловіка орієнтального типу та за функціональною аналогією, що виражено зображенням екзистенційних переживань. Або образ-мотив Дерева Світу з настінних розписів, рушників як пояснення світобудови з його ієрархіями життєвих рівнів, сторін світу, верху-низу, правого-лівого тощо.

3. Реконструювання передбачає змісту за контрастом, перетворення об'єкта на свого антипода. В конструкторській, винахідницькій діяльності реконструкція вважається найбільш творчою мисленнєвою стратегією. В художній діяльності виявляється насамперед на етапі виникнення ідеї, зародження задуму; у створенні саме візуального образу реконструкція застосовується рідко, до того ж, можна виокремити завдяки відтворенню ідеї [4].

Реконструкція виявляється у:

- історичних полотнах О.Іванова, К.Брюллова, В.Сурикова, І.Рєпіна;
- фантастичних світах І.Босха, М.Періха, М.Чюрльоніса, С.Далі;
- чарівних образах М.Врубеля, в елегантних – Г.Клімта;
- казкових сюжетах В.Васнецова;
- загадкових світах прерафаелітів та символістів ХІХ ст. тощо.

Всі ці твори об'єднує реконструкція саме ідеї відображення світу. Візуальна форма творів виражається через аналогізування та комбінаційні дії або через поєднання контрастних елементів.

Повертаючись до реалізації художніх здібностей, зауважимо, що вони виявляються за певних умов:

- культурне оточення (родина, школа, гурток);
- зацікавленість у розвитку художніх здібностей з боку батьків, дорослих, учителів, соціальних службовців;
- забезпечення певною матеріальною базою: можливість придбати фарби, папір, пензлі, олівці тощо.

Скільки талантів не розвинулося на ниві мистецтва через брак елементарної матеріальної бази для реалізації своїх духовно-практичних потреб! Біографії видатних художників добре ілюструють *основні умови*, що впливають на виявлення, розвиток художніх умінь та становлення талантів: зацікавленість; підтримка з боку оточення; мінімум матеріальних засобів.

Розгляньте таблицю 1, щоб зрозуміти цю нескладну істину.

Таблиця 1.

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТАЛАНТУ

Видатні художники	Роки життя, країна	Підтримка дорослих: хто помітив і сприяв розвитку здібностей	Умови ставовлення таланту
Сандро Ботічеллі	1445—1510 Італія	Батько	Спочатку вчився на ювеліра; з 19 років учився на живописця
Леонардо да Вінчі	1452—1519 Італія	Батько	Оточення сприяло розвитку здібностей; почав навчатися живопису з 17 років
Мікеланджело Буонаротті	1475—1584 Італія	Батько	Навчався з 13 років
Рафаель Санті	1483—1520 Італія	Батько	Сім'я живописців; навчається живопису з 13 років
Альбрехт Дюрер	1471—1528 Германія	Батько	Навчався з 15 років
Паоло Веронезе	1528—1588 Італія	Батько	Навчався з 13 років
Пітер Пауль Рубенс	1577—1640 Голландія	Матір	Навчався живопису з 14 років
Рембрандт Харменс	1606—1669 Голландія	Батьки	Навчався з 15 років
Клод Моне	1840—1926 Франція	Рідна тітка, художник Е.Буден	Почав навчання живопису в 19 років
Огюст Ренуар	1841—1919 Франція	Батьки	Навчався живопису з 3 років
Анрі Тулуз-Лотрек	1864—1901 Франція	Матір	Почав навчатися живопису з 18 років
Густав Клімт	1862—1918 Австрія	Батько	Навчання з 14 років
Михайло Врубель	1856—1910 Царська Росія		Почав навчання живопису у 24 років
Тарас Шевченко	1614—1861 Царська Росія	«Відкрив» Іван Сошенко; допомагали К.Брюллов, О.Венеціанов, В.Жуковський та ін.	Навчання з 24 років
Олександр Мурашко	1875—1919 Царська Росія	Брат вітчима, А.Прахов, В.Васнецов, М.Нестеров	Навчання з 19 років
Мікалоюс Чюрльоніс	1875—1911 Литва		Почав професійне навчання живопису у 28 років

Звичайно ж, у таблиці наведені лише видатні імена митців різних часів і народів, але скільки імен залишилися нерозкритими, нереалізованими. І нині більшість наших дітей має змогу «творчо самовиражатися» в плані «образотворення» лише на стінах ліфтів, парадних, парканах, наслідуючи чужу культуру негритянських гетто та псуючи обличчя рідного міста. Отже, на базі соціальної служби необхідно організувати систему заходів з реалізації творчого потенціалу дітей, інвалідів, пенсіонерів, а також просто охочих з інших верств населення.

Система заходів з реалізації творчого потенціалу передбачає [4]:

- проведення гурткової та індивідуальної роботи працівниками соціальної служби та залученими до співпраці педагогами з образотворчого мистецтва, художниками-аматорами;
- розробка програм, комплексів занять на виявлення, стимуляцію розвитку та реалізацію креативних умінь, здійснена на базі теоретичних напрацювань лабораторії психології творчості Інституту психології ім. Г.С.Костюка;
- систематична організація виставок, ярмарок, виїздів.

Гурткова робота може охоплювати не лише художню діяльність. Значні перспективи в плані образотворення передбачають *інші види творчої діяльності*:

- витинання з паперу (ахроматичного, кольорового), його розпис фарбами;
- види народних розписів за формою (петриківський, трипільський) та за матеріалом (на папері, на склі, на дереві, на кераміці);
- вишивання (використання традиційних вишивальних технік за власноруч створеними малюнками, моделями).

Якщо є відповідна база, можна займатися традиційними для нашої культури керамікою, лозоплетінням. Ці види діяльності також є образотворчими, до того ж мають практичну цінність.

Заняття з розвитку художніх творчих умінь передбачатимуть, насамперед, завдання на створення художніх образів з використанням аналогізування, комбінування, реконструювання.

Для формування образу та вправління в комбінуючих мисленнєвих діях можна використовувати такі *вправи та завдання*:

- створення симетричних орнаментів з понад двох елементів (геометричних, рослинних, зооморфних тощо);

- малювання симетричних візерунків у квадраті, колі, трикутнику також з різноманітних елементів;
- формування асиметричних, але «врівноважених» орнаментів і візерунків;
- створення малюнка тварини за методом Леонардо да Вінчі.

На формування образу з використанням аналогізування пропонується *метод піктограми* із:

- стимулюючими словами, вираженими загальними конкретними, дійовими поняттями, що мають зорову опору;
- абстрактними поняттями, що характеризують окремі якості та властивості предметів або людини, а також наукові назви, соціальні терміни;
- всезагальними поняттями [4].

Для формування образу з використанням мисленнєвої дії реконструювання доцільним буде *метод тематичного малювання*, теми якого можна складати з протилежних, контрастних понять: «Камінь та квітка», «Добро та зло» тощо. Головною вимогою до малювання на ці теми є створення єдиного образу, який би змістовно й візуально поєднував дві протилежні ідеї.

Комплексний метод створення ідеального образу світу рекомендується для вправлення всіх мисленнєвих творчих умінь: комбінування, аналогізування, реконструювання [4]. Зупинимося на цьому методі детальніше.

Поняття «ідеальний» є не тільки формою – вираженням на внутрішньому плані, а й змістовим утворенням: ідеалом, метою досягнення. Ідеальний образ світу є продуктом мисленнєвої діяльності людини. Це не зображення світу і не відображення світу, а суб'єктивний ідеал світу, мета прагнень, найвища досконалість для суб'єкта. Ідеал утворюється в процесі ідеалізації, яка є уявленням чогось у найкращому вигляді, прикрашанням дійсності.

Якщо під час мисленнєвого уявлення про важку роботу реєструється збільшення витрат енергії, підвищена потреба в кисні, частішає пульс та підвищується артеріальний тиск, то, уявлення позитивних для суб'єкта речей не тільки сприяє нормалізуванню психофізіологічного стану, а й знімає психологічне напруження. Якщо ж поодинокі уявлення перетворити на комплекс уявлень, яким є ідеальний образ світу, це стане не лише засобом подолання негативних емоцій, а й орієнтиром та регулятором дій людини, спрямованих на пристосування до складних умов, їх перетворення, а також – на реалізацію творчих умінь.

Історія людства знає чимало прикладів, які є ілюстрацією як суспільної, так і індивідуальної форми вираження певних ідеалів. Ними є уявлення про бажаний світ, який можна: отримати як дар, досягнути, очікувати, мріяти про нього, прагнути його тощо. Це такі відомі образно-сміслові побудови, як християнський Рай, країна брахманів, комуністичне майбутнє, різноманітні утопії, ідеальні штучні світи, створені філософами, митцями, поетами, літераторами, художниками, кінематографістами. Останнім часом значно поширюються комп'ютерні ігри-світи.

Ці приклади є виявленням суб'єктивної реальності, яка штучно була створена людиною і за втіленням у різні зовнішні форми вираження (художні образи, символи, літературні твори, трактати тощо) набула характеру об'єктивної реальності.

Ідеальний образ світу є змістовою складовою образу світу, специфічним утворенням, яке є не стільки картиною відображення об'єктивного світу, скільки створеним варіантом позитивного для суб'єкта

ідеального зразка світу, якого не існує (або не може існувати). Такі вигадані світи людина створювала як раніше, так і зараз. Феномен творення ідеальних світів, яких не існує, полягає, насамперед, в їх компенсаторній дії. Позитивні для суб'єкта уявлення, здатні зняти емоційне напруження, підносити настрій, або спонукати до дії, можуть реалізуватися в грі, мареннях, мріях, творчості.

Ідеальні образи світу людини становлять змістовий фрагмент її суб'єктивного відображення об'єктивного світу і є суб'єктивною реальністю. Ця реальність виражена в образно-смісловій побудові на внутрішньому рівні мислення, уяви і охоплює певні цінності та смисли, значущі для людини. Вона може залишатися на внутрішньому рівні, виконуючи компенсаторну функцію в ускладнених умовах. Але вона виконуватиме функцію *орієнтування* та *регуляторну*, якщо буде втілена в певні продукти людської діяльності (візуальні образи, вірші, літературні або музичні твори, наукові теорії, а також дії, вчинки, поведінку, комунікативні відносини тощо). Втілений ідеальний образ світу стає об'єктивною реальністю [4].

Творчість – це властивість людини, яка робить її людиною. Це захист і зброя, дані природою. У художніх та інших видах творчості людина створює уявні світи, в яких усе підпорядковується її волі, реалізуються її ставлення до дійсності. Виявленням творчості є активність мислення людини. Завдяки її діям формуються образно-сміслові структури. Створити подумки ідеальний образ світу, до якого завжди можна «звернутися», – це важливий спосіб психологічного захисту, людина володіє лише певною частиною свободи від зовнішньої детермінації

завдяки смислам та цінностям, якими вона керується та які входять до її образно-сміслового формування ідеалу. Створення ідеального образу світу на рівні мислення є пасивною формою адаптації: від мріянь, фантазії, марень з одного боку (позитивний аспект) до автентичних світів – з іншого (негативний аспект) [4].

Специфічність створення ідеального образу світу полягає у конструктивному перетворенні існуючої реальності відповідно до вигаданого ідеалу. Тобто найбільшого ефекту як адаптаційного засобу ідеальний образ світу набуватиме за умови його реалізації в певну матеріальну форму (завдяки образотворенню, словотворенню, конструюванню) або у вчинки, поведінку, дії з практичної реалізації ідеалу. Створення ідеального образу світу на рівні втілення можна назвати активною, творчою адаптацією людини до складних умов життя [4].

Створення позитивного індивідуального ідеального образу світу відбувається у три етапи:

1. Подолання негативних емоційних станів або зменшення їх впливу, завдяки так званим підготовчим вправам та методам. Ними можуть бути: а) засоби концентрації та переключення уваги; б) зняття м'язових затисків: рольфінг, метод внутрішньої рівноваги, релаксація, елементи традиційного аутотренінгу тощо.

2. Активізація творчого мислення щодо: визначення умови задачі; осмислення проблеми; визначення смислу буття. Може реалізуватися через такі методи: а) «Життєвий шлях» як спосіб вивчення людини себе самої: аналіз свого минулого, визначення перспектив майбутнього; б) творчий тренінг КАРУС; в) опанування творчих стратегічних мисленневих дій аналогізування, комбінування, реконструювання, їх універсальне поєднання.

Створення ідеального образу світу може відбуватися:

- за аналогом минулого уявлення про світ;
- завдяки комбінуванню інформації поточної, минулої та тієї, що передбачається;
- завдяки реконструюванню як використання людиною складної ситуації собі на користь;
- методом спрямованої уяви на створення певного образу.

3. Втілення створених образів (ідеального світу чи його фрагменту).

Відповідно до видів діяльності, які доступні багатьом людям, результатом яких є певні продукти, ми умовно виокремлюємо такі *види втілення ідеального образу світу*:

- образотворення (малювання, ліплення, витинання, аплікація, створення колажів, плетіння, вишивання);
- словотворення (літературні мініатюри, вірші, оповідання);
- конструювання з будь-якого матеріалу моделі світобудови, комп'ютерне конструювання;
- розробка теоретичної моделі ідеального світу на базі реальних, міфологічних, філософських, наукових та інших теорій;
- інші види втілення, як варіант – поєднання всіх або деяких попередніх видів втілення.

Отже, креативність, на думку А.Маслоу, генетично закладена в людині. Вона є універсальною і не є унікальною. Креативність можна виявити у кожній здоровій дитині, тому що в дитинстві всі люди -креативні. Її своєчасне виявлення з метою стимулювання розвитку художніх здібностей планується здійснити завдяки модифікованій системі КАРУС, що важливо для реалізації творчого потенціалу кожної особистості. Систематичне вправлення в творчих мисленневих діях зумовить їх автоматизацію та перехід в сферу несвідомого, яке, в свою чергу, видасть їх «на-гора» у вигляді інтуїтивного сплеску, здогадки, творчої знахідки в майбутніх творчих пошуках.

Список літератури:

1. Маслоу А.Г. Психология бытия / А. Г. Маслоу. – М. : Рефл-бук; К. : Ваклер, 1997. – 304 с.
2. Моляко В.О. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / В. О. Моляко // Вопросы психологии. – 1994. – № 5. – С. 86-95.
3. Третяк Т.М. Навчання КАРУСу. З чого починати? / Т. М. Третяк // Обдарована дитина. – 2005. – № 3. – С. 60-65.
4. Череповська Н.І. Створення ідеального образ світу – спеціального засобу адаптації в ускладнених умовах / Н. І. Череповська // Проблеми загальної та педагогічної психології / зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – К., 2003. – Т. 5. – Ч. 5. – С. 310-314.

Робота з обдарованими дітьми

Цікавий факт: успішною може бути художня діяльність людей, які впродовж життя ніколи не займалися нею, а лише після виходу на пенсію чи просто у зрілому віці розкрили в собі та реалізували художню обдарованість. Відомо, що значних успіхів у художній діяльності досягають діти й дорослі з уродженими або набутими фізичними вадами. І річ тут не в тому, що «хвороба породжує талант». Ми вважаємо, що не стільки вади, інвалідність впливають та обумовлюють розвиток художніх здібностей, скільки стан певного обмеження активності, зумовлений фізичними вадами. Він опосередковано зумовлює уважніше ставлення людини до своїх почуттів, потягів, сприяє реалізації внутрішніх потреб, концентрує увагу на внутрішньому світі людини, її потребах самовираження, саморозвитку, а загалом – самоздійснення людини як творчої особистості.

Упродовж останнього десятиріччя термін "творча особистість" перекочував із зарубіжних психолого-педагогічних видань на сторінки вітчизняної періодики. Завдання розвитку творчих здібностей особистості висувуються сьогодні на передній план педагогічними колективами загальноосвітніх і професійних навчальних закладів. Нерідко творчі здібності особистості розглядаються ізольовано від інших її психічних характеристик, і в першу чергу від пізнавальних здібностей.

Натомість, аналіз показує, що творчі здібності індивідуума позитивно корелюють з його пізнавальними здібностями і є вищим рівнем розвитку його розумових задатків.

Не зважаючи на те, що у повсякденній практиці інтелектуальні здібності проявляються у великій сукупності своїх компонентів, психологи все-таки тривалий час намагалися виділити серед безмежної кількості складових домінуючі компоненти інтелектуальних здібностей людини. Зокрема для Ч. Спірмена інтелектуальні здібності – це в першу чергу здатність уловлювати

абстрактні зв'язки. На думку С.Берта, інтелектуальні здібності – це передусім здатність розв'язувати проблеми з обов'язковою опорою на утворення логічних зв'язків. А.Біне і Т.Сімон, розробляючи тексти діагностики інтелектуальних здібностей, за основу брали здатність індивідуума розуміти, міркувати і робити правильні висновки.

Причину відмінностей у рівні розвитку інтелектуальних здібностей потрібно шукати в анатомо-фізіологічних особливостях нервової системи людини, які, як відомо, позначаються на швидкості передавання нервових імпульсів. Вчені дійшли висновку, що розвиток здібностей пов'язаний зі збільшенням кількості, різноманітності, оригінальності і компактності зв'язків, які мозок може використовувати й інтегрувати в одне ціле.

Дані сучасних психолого-фізіологічних досліджень свідчать про те, що рівень здібностей людини є похідним від співвідношення розвитку лівої та правої півкуль її головного мозку і характеру між ними в процесі інтелектуальної діяльності. Важливо, щоб півкулі доповнювали одна одну. Іншими словами, рівень розвитку здібностей пов'язаний з ефективністю роботи управлінської системи, яка в потрібні моменти залучає до роботи то ліву, то праву півкулі головного мозку. Спеціалізація півкуль дозволяє людині розглядати об'єкти і явища навколишньої дійсності, користуючись словесно-граматичною логікою і охоплювати ціле за допомогою просторово-образного підходу. І це не примха природи, а блискучий винахід еволюції людини, спосіб нашого існування, бо пізнавати – це розмовляти з самим собою.

Разом з тим індивідууми відрізняються один від одного за рівнем так званого фонового емоційного збудження, яке виникає внаслідок сприйняття того чи іншого факту, події, явища тощо без дії додаткових зовнішніх емоційних стимулів. А отже, індивідууми, які реагують на те, що відбувається довкола них, емоційно піднесено, потенційно мають вищі інтелектуальні здібності, ніж ті, які реагують на навколишнє середовище емоційно спокійно. Людський мозок до певної міри не підвладний її волі. Тому концентрація вольових зусиль вкрай необхідна для того, щоб заставити мозок працювати саме над тією проблемою, яку людина розв'язує в даний момент.

А отже, вольові якості особистості, які проявляються не тільки в тому, щоб змусити себе взятися за розв'язання якоїсь проблеми і наполегливо добиватись кінцевого результату, а й в тому, щоб "примусити" свій мозок не відволікатися на сторонні проблеми, є важливим показником інтелектуальних здібностей.

Із сказаного вище робимо висновок, що здібності безмежні у своїх зовнішніх проявах і скінчені як сукупність певним чином оформлених анатомо-фізіологічних особливостей індивідуума. А це означає, що немає особливого феномена, який був би притаманний індивідууму з визначними інтелектуальними здібностями і не властивий широкому людському загалу. А раз так, то відмінності у рівні інтелектуальних здібностей носять кількісний, а не якісний характер. Проблема обдарованих дітей надзвичайно актуальна. Здібні талановиті люди в будь-якому суспільстві є його «локомотивом» [5]. Їхніми інтелектуальними зусиллями забезпечується прогрес суспільства, плодами якого користуються всі. Часто надзвичайні здібності обдарованих дітей згасають від неправильного навчання і виховання. Однак, талановиті діти зростають у талановитих педагогів.

Організувати справу навчання так, щоб вихованці самі вирішували проблеми, щоб вони могли відчувати радість творця – найголовніше завдання керівників науково-технічної творчості, які працюють у позашкільних навчальних закладах міста, які прагнуть професійно підходити до вирішення цієї проблеми. Саме позашкільні заклади є невід'ємною частиною мікро середовища, яке має сприяти реалізації індивідуальних потреб особистості, що розвивається, розкриттю її творчого потенціалу. Атмосфера свободи і можливість реалізації захоплень, вільний вибір занять, індивідуалізоване навчання, поступове просування від успіху до успіху, усвідомлення себе особистістю, рівною педагогові – все це стимулює самовиховання, підтримує стійкий інтерес, допомагає ще в ранньому віці визначити своє місце в житті і, безперечно, особливим чином впливає на самоорганізацію всього наступного життя молодої людини.

Кожна обдарована дитина – це індивідуальність, що потребує особливого підходу. Тому головною метою педагогів позашкільного закладу є

створення умов для зростання обдарованих дітей. Реалізація цієї мети може забезпечуватися такими чинниками:

- якістю педагогічних кадрів («на думку М.Карпе та А.Анастасі [5] педагоги, які працюють з обдарованими дітьми мають бути чутливими і доброзичливими, мати високий рівень інтелектуального розвитку, динамічний характер, почуття гумору, бути особистісно зрілими, емоційно сталими і мати позитивну я-концепцію»);

- забезпеченням психологічної підтримки обдарованої дитини (розвивати психічні процеси і якості особливості, які відіграють головну роль у даній творчій діяльності). Тобто, необхідна наявність у позашкільному закладі психолога. Робота, якою з обдарованою дитиною вибудовується, як система психологічних тренінгів, а окремі психологічні вправи можуть бути застосовані педагогом під час навчальних занять, релаксаційних пауз, для створення позитивної психологічної атмосфери;

- забезпеченням батьківської підтримки розвитку обдарованої дитини, яка полягає в інформуванні, рекомендаціях, парадах батькам, практикумах («У вашій родині росте обдарована дитина»), індивідуальних консультаціях з боку просвітницької роботи педагогів та психолога;

- переважанням інтерактивних методів навчання;

- високим ступенем свободи дітей у виборі видів занять, які стосуються специфіки того чи іншого гуртка або наукової секції.

Таким чином, діючи системно, ми забезпечуємо так необхідну обдарованій дитині підтримку з боку психолога, педагога, батьків.

Саме така система, цілісного психолого-педагогічного супроводу розвитку обдарованої дитини у позашкільному закладі є дієвою й ефективною. Вона дозволяє дитині пізнати саму себе, відкрити власний внутрішній світ, позбавитися різноманітних комплексів, навчитися рефлексування як засобу самопізнання і корегування самооцінки; формує в дитині ставлення до себе як до активного суб'єкта саморозвитку; озброює навичками саморозвитку; навчає вибудовувати

особисту траєкторію розвитку.

У визначенні поняття «талант» підкреслюється його вроджений характер, тобто йдеться про особливі природні дані.

Інакше кажучи **талант** – це визначні вроджені здібності; дані Богом, які забезпечують високі успіхи в діяльності [8].

У словнику іншомовних слів також підкреслюється, що «талант» – визначна вроджена риса, особливі природні здібності. Обдарованість реалізується як стан таланту, ступінь вираження таланту.

У спеціалізованому українському журналі «Обдаровані діти» (№1, 2000р.) був сформульований узагальнений портрет обдарованої дитини. На думку редакції журналу і згідно з висловлюваннями респондентів, обдарованою дитиною є та, яка [7]:

- оригінально розв'язує завдання;
- розв'язує завдання швидко, часто інтуїтивно;
- може навести декілька варіантів розв'язку однієї й тієї ж задачі, проблеми;
- повністю поринає в рішення (на час пошуку відповіді);
- віддає перевагу естетичним варіантам рішення;
- впевнена в собі;
- добре орієнтується в обставинах, враховуючи перешкоди і корисні моменти;
- може передбачати успішність або неуспішність рішення.

Аналізуючи це, можна встановити, що такими рисами наділені багато дітей. А це налаштовує оптимістично і якщо талант – рідкість, то обдаровані діти – явище поширене. Звідси і висновок про необхідність своєчасно знайти, зберегти і розвивати в молодому поколінні здібності, обдарованість і талант.

Розглянемо риси творчої особистості.

1. Не властивий конформізм. Саме незалежність суджень дає змогу знаходити шляхи, якими через страх виглядати смішно не насмілюються йти інші

люди.

2. Творча людина хоч і відверта з оточенням, користується певною популярністю, та все ж важко входить у життя соціальної групи.

3. Творча особистість лише тоді сприймає загальноприйняті цінності, коли вони зберігаються з її власними.

4. Вона не догматик, її уявлення про життя та суспільство, а також про сенс власних вчинків можуть бути неоднозначними.

5. Електрична, допитлива, вона постійно прагне об'єднати дані зрізних галузей.

6. Полюбляє бавитися, в неї роїться безліч чудернацьких ідей, має дитячу здатність дивуватися та захоплюватися.

7. Мрійник, може видаватися диваком через те, що впроваджує в життя власні «безглузді» ідеї, інтегруючи ірраціональні аспекти своєї поведінки.

Пам'ятка для роботи з обдарованими дітьми

- Постійно працюйте над вихованням почуттів дітей, особливо обдарованих, вразливих і чутливих до всього, що стосується їхнього «я».
- Допомагайте обдарованим дітям виробити адекватну «Я-концепцію» і самооцінку, розвивати емпатію.
- Забезпечуйте сприятливу емоційну атмосферу, адже дитина набуває емоційного досвіду в процесі взаємодії з людьми.
- Дотримуйтесь порядку й дисципліни, обдаровані діти, як і всі інші, повинні знати межу поведінки, яку допускаємо.
- Скеруйте енергію і творчість обдарованих дітей у потрібне русло, щоб їх праця приносила користь.
- У роботі з обдарованими дітьми використовуйте дослідницький метод, це активізує їхню роботу.
- Розвивайте здібності дітей, широко використовуйте метод самостійного набуття знань.
- Привчайте обдарованих дітей працювати спільно, це допоможе їм легше

адаптуватися до соціальних умов.

- Заохочуйте дітей, це стимулює їх.
- Тісно співпрацюйте з батьками обдарованих дітей, щоб розвинути здібності кожної дитини.

Обдаровані діти не схожі одне на одного. Як за діапазоном та своєю рідкістю їхніх здібностей, так і за особистими характеристиками. Однак, «автор вважає, що вони мають деякі стійкі спільні особливості, які слід враховувати в процесі їх навчання та вироблення конкретних форм такого навчання» [6].

До таких особливостей належать:

- здатність швидко схоплювати значення принципів, понять, положень. Така особливість вимагає широти тем, матеріалу для навчання;
- потреба зосереджуватися на тих сторонах проблеми, що зацікавила, та прагнення розібратися в них. Цю властивість не так часто вдається задовольнити в умовах традиційного навчання, їй слід дати можливість реалізуватися через самостійну роботу;
- властивість підмічати, розмірковувати й пояснювати.

Цілеспрямований розвиток важливих пізнавальних процесів в індивідуальних формах навчання піднімає ці здібності на якісно новий рівень і звільняє від тягара нескінченних повторень очевидного.

Саме розвитку цих здібностей, задоволенню потреб у найоптимальнішому вигляді сприяє підготовка індивідуальної наукової роботи.

До основних стратегій навчання обдарованих дітей, як вважає «автор, належать прискорення та збагачення» [6].

Прискорення пов'язане насамперед зі зміною швидкості навчання, а не зі змістом того, чого навчають. Однак дослідження ефективності форм прискорення на всіх вікових етапах свідчать, що оптимального результату можна досягти за умов одночасних відповідних змін навчальних програм і методів освіти. «Чисте» прискорення знімало деякі «термінові» проблеми розвитку обдарованих дітей, утім, «чисте» прискорення не дає можливості задовольнити основні пізнавальні

потреби обдарованих дітей. Тому не так часто використовують тільки прискорення. Як правило, навчальна програма ґрунтується на поєднанні двох основних стратегій – прискорення та збагачення.

Стратегія збагачення в освіті обдарованих дітей є своєрідною прогресивного альтернативного прискорення, яке почали дещо раніше. Передові педагоги були стурбовані розвитком дитини як цілісної особистості й тому вважали, що збагачення, без установки на прискорення як на самоціль, дасть дитині можливість визрівати емоційно в середовищі однолітків, одночасно розвиваючи свої інтелектуальні здібності на відповідному рівні. Саме таке уявлення про збагачення було покладено в основу підготовки наукових робіт.

Пропонована модель дозволяє вирішувати проблему навчання обдарованих дітей як своєрідне поєднання різнорівневих та однорівневих груп. Найважливіша перевага цієї моделі: в цій моделі враховано емоційні потреби дітей, відчувається індивідуалізація на основі стилів навчання. До плюсів належить і формування навичок, що забезпечують послідовну прогресивну самостійну роботу обдарованих дітей у сферах їхніх здібностей.

Використовують три типи збагачення:

Перший тип – «загальна орієнтовна діяльність» [6] включає в себе проведення роботи, основна мета якої – допомогти дітям освоїтися з новими темами, ідеями, сферами знань, які, як правило, не розглядають у традиційному шкільному навчанні. Головним завданням цього типу є виявлення й розвиток інтересів, які згодом можуть привести до самостійних досліджень і визначать вибір збагачення другого типу.

Другий тип спрямовано на формування вмінь та навичок, без яких неможлива реалізація здібностей. Особливістю дітей з високим інтелектом є те, що багато хто з них уникає одноманітної роботи, необхідної для формування навичок та зусиль. Подолати протиріччя дозволяє навчання у сфері виявлених раніше інтересів. Цей тип збагачення спрямовано на розвиток пізнавальних інтересів.

Третій тип збагачення призначений саме для специфічних пізнавальних

потреб схильних до самостійної роботи дітей, до глибшого виявлення, дослідження ними проблем, які їх цікавлять. Це – вищий рівень діяльності в моделі збагачення, метою тут є дослідницька активність, де вихovanець стає дослідником – тобто відчуває, мислить, діє як професіонал.

Завдання цього типу збагачення:

1. Дати дитині можливість застосувати знання, творчі ідеї до самостійно обраної теми.
2. Допомогти обдарованій дитині набути високого рівня розуміння того, що він вивчає, методологію отримання нового знання.
3. Допомогти розробити належні втілення отриманих ресурсів до тієї конкретної аудиторії, яку він обрав.
4. Сприяти розвитку вміння самостійно планувати, організовувати, приймати рішення та оцінювати свою роботу.
5. Допомогти відчути зацікавленість завданням, упевненість у собі, почуття задоволення від творчих досягнень та вміння співробітничати ефективно з однолітками, педагогами, спеціалістами компетентними в цій галузі.

Система роботи з обдарованими дітьми в умовах позашкільного закладу

Система роботи з обдарованими дітьми має бути органічною сукупністю змісту, методів, форм, прийомів та засобів, які ставлять дитину в умови суб'єкта творчої діяльності й забезпечують формування її особливості як дослідника.

Виходячи з цього в позашкільному навчальному закладі повинні визначитися наступні головні завдання в роботі з обдарованими дітьми:

- створення максимально сприятливих умов для розвитку обдарованих дітей;
- розробка і поетапне впровадження нового змісту освіти, інтерактивних технологій навчання й виховання;
- створення сприятливих умов для самозростання, розвитку творчого потенціалу педагогів – керівників гуртків, наукових секцій.

Організована робота в позашкільному закладі повинна здійснюватися за такими напрямками.

Перший напрямок – удосконалення творчого потенціалу педагогів. Згідно з цим, здійсню систематична робота над розкриттям творчого потенціалу кожного керівника гуртка, реалізацією його здібностей, залученням до педагогічної системи роботи з обдарованими дітьми, над формуванням прагнення до самоствердження.

Другий напрямок – організація роботи з обдарованими вихованцями. Включає використання педагогами позашкільних навчальних закладів діяльнісно-компетентнісного підходу до проведення гурткових занять. Головним завданням цього підходу є систематичне збільшення операційного поля гуртківців, формування різних типів мислення, засвоєння навчального матеріалу на рівні теоретичного узагальнення й систематизації.

Обдаровані діти постійно залучені до навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах через систематична використання навчально-пізнавальних масових заходів: змагань, оглядів, конкурсів, виставок, науково-практичних конференцій, олімпіад, тематичних свят, вікторин, сюжетно-рольових, пізнавальних ігор, навчально-профорієнтаційних екскурсій, зустрічей зі спеціалістами в різних галузях науки та техніки, профорієнтаційні заходи по орієнтуванню обдарованої молоді до навчання у позашкільних навчальних закладах міста.

Працюють різноманітні гуртки технічного напрямку, наукові секції; успішно діє дитяче самоврядування, систематично відвідуються турніри інтелектуальних ігор «Брейн-ринг», «Що? Де? Коли?».

Через використання нових, сучасних технологій (форм, методів і прийомів навчання), а саме:

- заняття-консультації;

- виконання практичних робіт;
- метод співпраці і співтворчості;
- диференційоване навчання;
- різнорівневий індивідуальний підхід;
- застосування проблемно-наукового методу, створення проблемних ситуацій;
- метод самостійного розв'язування розрахункових і логічних задач;
- застосування алгоритмів;
- використання імітаційних і не імітаційних ігор;
- виконання науково-дослідницьких робіт.

Всі ці технології занять реалізують дослідницький підхід у навчанні та вихованні обдарованих дітей, керівник гуртка, наукової секції сприяє самостійній діяльності юних обдарувань.

Третій напрям визначає постійний психологічний патронаж усіх учасників навчально-виховного процесу (схема 1) [3]. В.Сухомлинський дає алгоритм виховання обдарованої дитини: «Творчість народжується там, де створюється сплав глибоких і міцних знань з досвідом практичної діяльності, який склався у процесі самостійної роботи, самовиховання і запозичений в майстрів педагогічної справи. Якою талановитою не була б людина, а якщо вона не вчиться на досвіді інших, то ніколи не буде хорошим педагогом» [8].

Четвертий напрям «Поради батькам, які прагнуть розвивати здібності своїх дітей».

1. Не стримувати розкриття потенціальних можливостей психіки.
2. Уникати однобокості в навчанні та вихованні.
3. Не позбавляти дитину ігор, забав, казок, створювати умови для виходу дитячої енергії, рухливості, емоційності.
4. Допомагайте дитині в задоволенні основних людських потреб (почуття

безпеки, кохання, поваги до себе та інших), оскільки людина, енергія якої пригнічена загальними проблемами, найменше спроможна досягти висот самовираження.

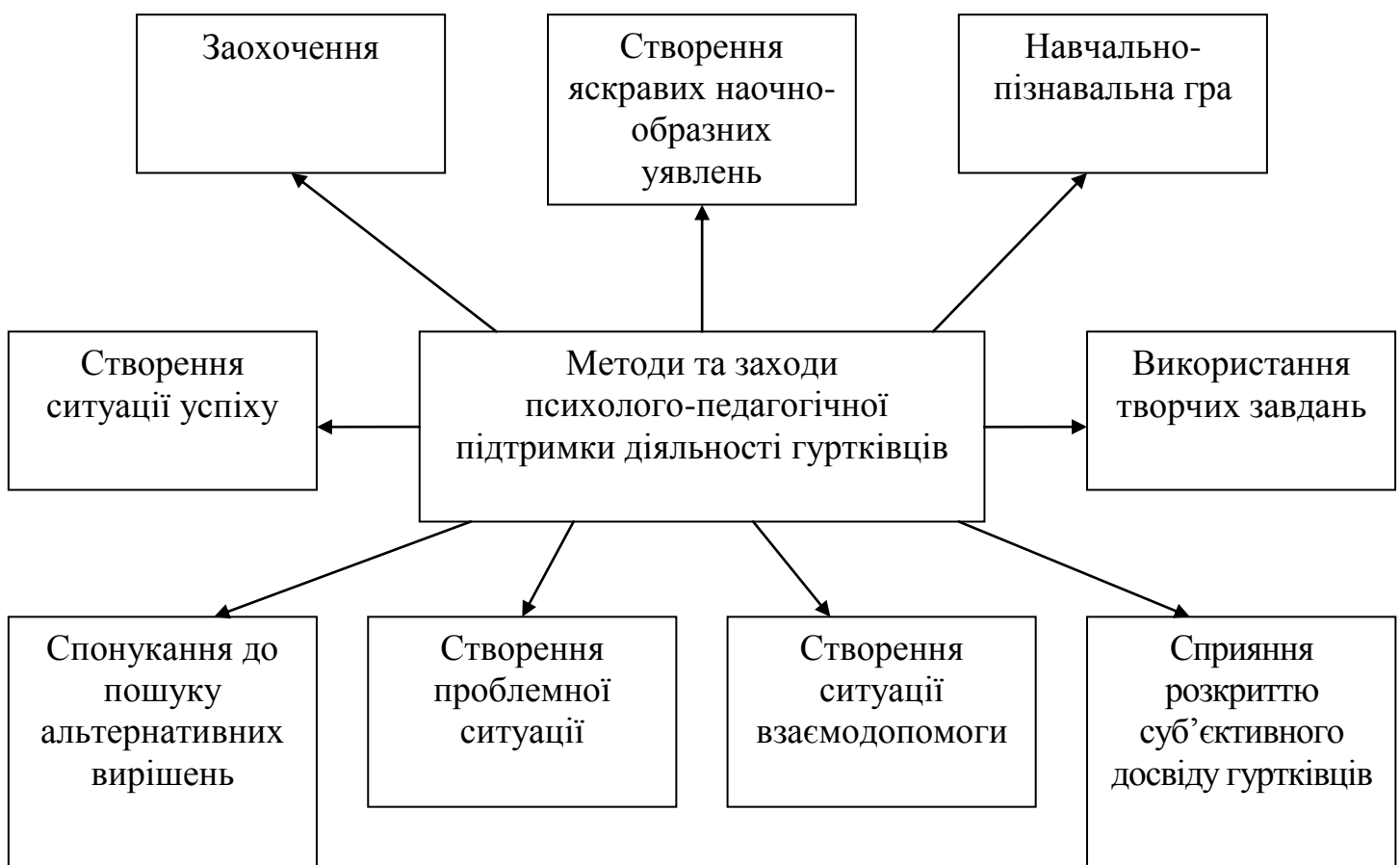
5. Залишайте дитину на самоті й дозволяйте займатися своїми справами.

6. Підтримуйте здібності дитини до творчості й виявляйте співчуття до невдач. Уникайте незадовільної оцінки творчих спроб дитини.

7. Будьте терплячими до ідей, поважайте допитливість, запитання дитини. Відповідайте на всі запитання, навіть якщо вони, на ваш погляд, виходять за рамки дозволеного.

8. Навчати слід не того, що може сама дитина, а того, що вона опановує за допомогою дорослого, показу, підказки.

Схема 1.

Список літератури:

1. Юркевич В.С. Одаренный ребенок: Иллюзии и реальность / В.С. Юркевич. – М. : Образование, 1996. – 169 с.
2. Психология одаренности детей и подростков / под ред. Н. С. Лейтеса. – М. : Издательский центр «Академия», 1996. – 416 с.
3. Учителю об одаренных детях / под ред. В. П. Лебедевой, В. И. Панова – М. : Молодая гвардия, 1997. – 354 с.
4. Бутко А. Організація роботи з обдарованими дітьми // Завуч. – 2004. – №30. – С. 3-4.
5. Гергун Н. Обдарованість: дар чи випробування? / Н. Гергун // Позашкілля. – 2007.–№10. – С. 27-28.
6. Немченко Ю. Робота з обдарованими дітьми / Ю. Немченко // Завуч. – 2004. –№5. – С. 12-13.
7. Сорит І. Організація роботи з обдарованими дітьми у позашкільних закладах / І. Сорит // Психолог. – 2006. – №25-28. – С. 26-37.
8. Трофімчук С. Юні обдарування / С. Трофімчук. – 2005. – №28. – С. 15-20.

ПОРТРЕТ

*Портрет. Акварель.
Кулик Л. 6 кл.*

*Портрет. Акварель.
Янченко Б. 6 кл.*

*Портрет. Акварель.
Сиротинко Д. 6 кл.*

*Портрет . Акварель
Резніченко М. 6 кл.*

*Портрет. Гуаш
Амелін Я. 6 кл.*

Фігура ЛЮДИНИ

*Дівчинка на ковзанах.
Акварель.
Чеснокова А. 6 кл.*

*Танцювальний клас. Олівець.
Рубініна О. 6 кл.*

Архитектура
Интер'ер,
екстер'ер

Гратографія.
Серих М. 7 кл.

Рідне місто. Акварель.
Мусієнко Є. 7 кл.

Інтер'єр. Олівець
Колтакова Л. 6 кл.

Казковий замок.
Акварель.

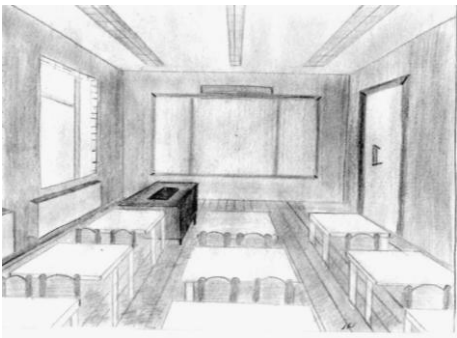
Фортеця. О. Тевіков
Акварель.

Вулиця. Акварель.
Тевіков О. 7 кл.

Замок. Олівець.

Клас. Олівець.
Колтакова Л. 6 кл.

Фасади. Акварель.
Дараган І. 7 кл.

Проспект. Олівець.
Серих М. 7 кл.

Альтанка. Олівець
Подмазан Є. 7 кл.

Собор. Акварель.
Пугач В. 7 кл.

Казкове місто. Олівець.
Серих М. 7 кл.

Графіка

Обкладинка. Олівець, шарикова ручка.

Обкладинка.
Сохань М. 6 кл.

Буквиця.
Шмаргун О. 6 кл.

Шрифт.
Сохань М. 6 кл.

Буквиця. Акварель

Буквиця.

Аплікація.

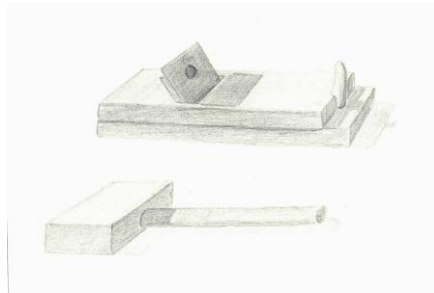
Листівка.

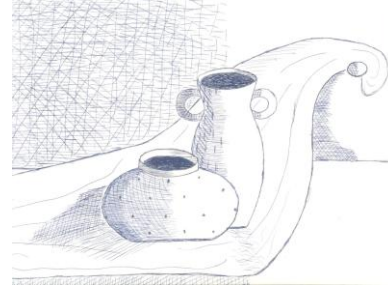
Графіті
Коваленко Р. 6 кл.

Натюрморт.

Натюрморт.
Серих М. 6 кл.

Натюрморт.
Муха Ю. 5 кл.

Птахи.
Горбань А. 6 кл.

Дівчина. Пастель.

Святковий натюрморт. Шарикова ручка.
Коцубенко А. 7 кл.

Декоративно-прикладне Мистецтво. Розпис

Розпис. Акварель

Таріль. Аплікація.
Цвелодуб А. 6 кл.

Таця. Акварель

Розпис. Гуаш

Акварель. Таця.

Павичі. Акварель.

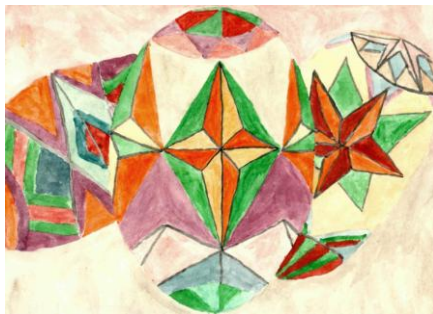
Розпис. Акварель.
Тимофєєва О. 7 кл.

Гуаш. Таця.

Писанка. Акварель.
Виклич Є. 5 кл.

Писанковий мотив.

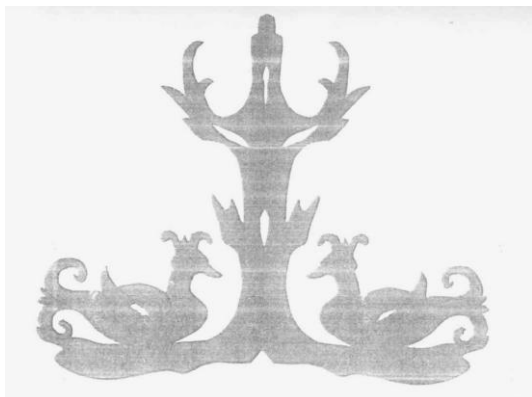

Гуаш. Розпис.

Розпис. Дошка.
Цвелодуб А. 6 кл. Кулик Л. 6 кл.

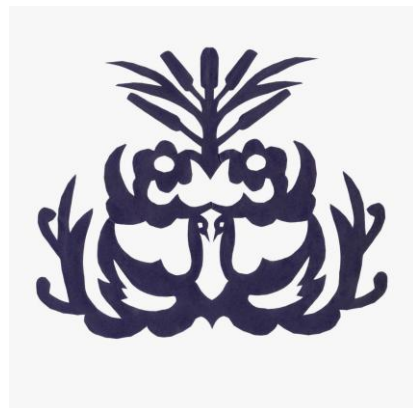
Декоративно-прикладне
Мистецтво.
Витинанка

*Дерево життя.
Серих М. 7 кл.*

*Дерево життя.
Серих М. 7 кл.*

*Дерево життя.
Серих М. 7 кл.*

*Альтанка. Папір.
Лавриненко А. 7 кл.*

*Альтанка. Папір.
Серих Л.В. Рижкова Т.*

Декоративно-прикладне мистецтво. Вітраж, мозаїка

Вітраж. Папір.

Вітраж, папір.

Вітраж, папір.

Вітраж, папір.

Вітраж, акварель.

Мозаїка, акварель.

*Вітраж, акварель.
Москаленко М. 6 кл.*

*Вітраж, акварель.
Топчієва І. 6 кл.*

*Вітраж, акварель.
Литвин І. 6 кл.*

Кераміка, натюрморт

*Натюрморт, гуаш
Коцубенко А. 7 кл.*

*Глечик, гуаш.
Носова М. 7 кл.*

*Двійня, акварель.
Серих М. 7 кл.*

Глечик і гарбуз.
Щербакова І. 7 кл.

Глечик для молока.
Тернюк Д. 6 кл.

Натюрморт, акварель.
Тернюк Д. 7 кл.

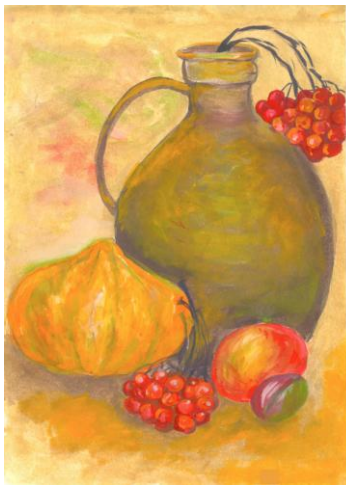
Для чаю, акварель.
Гелюх Д. 6 кл.

Запарник для чаю.
Федорова К. 6 кл.

Натюрморт у монохроматичній гамі
Серих М. 7 кл.

Натюрморт, гуаш.
Серих М. 7 кл.

Натюрморт, гуаш.
Тюрін О 5 кл.

Натюрморт, акварель.
Серих М. 7 кл.

Сосуди на зразок давньогрецьких
Пономаренко В. 7 кл.

Самійленко Д. 7 кл.

Глек для молока
Кульомза К. 6 кл.

Сюжетна композиція

*Ой, на Івана, ой, на Купала. Акварель.
Куриптя Я. 8 кл.*

*Ліплення снігової баби
Чеснокова А. 6 кл.*

*Збирання яблук, акварель.
Носова М. 6 кл.*

*Ворона і лисиця, олівець.
Тютюн К. 6 кл.*

*Щедрий вечір. Акварель.
Куриптя Я. 8 кл.*

*Збирання врожаю. Кольорові олівці.
Валькова І. 6 кл.*

*У неділю рано зілля копала. Акварель.
Куриптя я. 8 кл.*

*Зустріч весни. Акварель.
Калініченко О. 7 кл.*

Пейзаж

*Зимовий пейзаж. Гуаш, акварель.
Мироненко С. 7 кл.*

*Осінь. Акварель.
Логвиненко Ю. 6 кл.*

*Степ. Акварель.
Верещака А. 7 кл.*

*Дерево, акварель.
Іваненко І. 6 кл.*

*Вітер, акварель.
Блінова О. 6 кл.*

*Віщунка, акварель.
Оніщенко М. 7 кл.*

*Взимку, акварель.
Чичиколо О. 7 кл.*

*Осінь, паперова пластика.
Тюрин О. 6 кл.*

*У лісі, акварель.
Серих І. 6 кл.*

*Біля хати, олівці.
Чеснокова А. 6 кл.*

*Осінь, штампування.
Серих І. 6 кл.*

*Осінь, акварель.
Шевченко М. 7 кл.*

*Пізня осінь, штампування
Серих І. 6 кл.*

*Літо, акварель.
Серих І. 6 кл.*

*Зимую, набриск.
Карпинський Д. 7 кл.*

*Відпочинок біля хати.
Маркосян В. 7 кл.*

Осінь, по-мокрому
Трембач А. 6 кл.

Осінь, по-сухому
Серих І. 6 кл.

Осінь, гуаш
Серих Л.В.

Море, акватинія
Козир О. 6 кл.

Метелик, акватинія
Носова К. 6 кл.

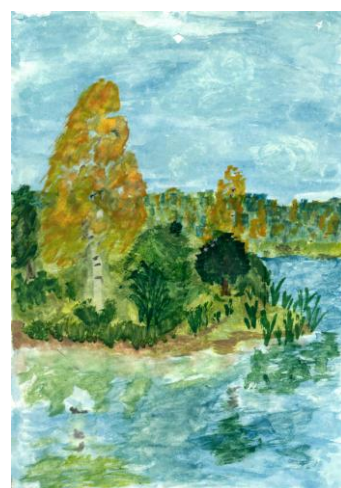
Заливні луки, акватинія
Рогова К. 6 кл.

Продряпування голкою
Пугач В. 6 кл.

Дорога, акварель
Кульомза К. 6 кл.

Осінь над ставком
Серих І. 6 кл.

*Фантазія, змішана техніка
Шевченко Іра. 6-Л кл.*

Анімалістичний

жанр

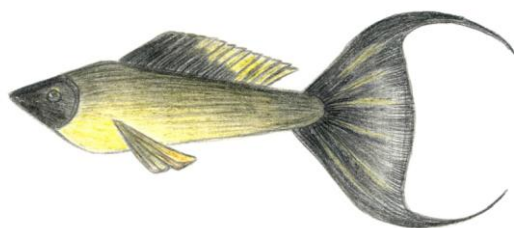

*Олень, олівці. Мозаїка.
Тевіков О. 7 кл.*

*Сова. Флористика.
Шляхетський А. 5 кл.*

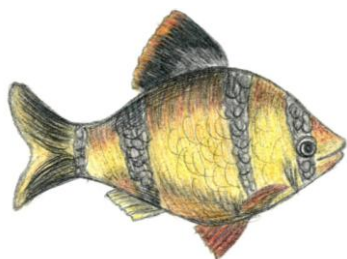
Риба, кольорові олівці

*Метелик, кольорові олівці
Шляхетський А. 6 кл.*

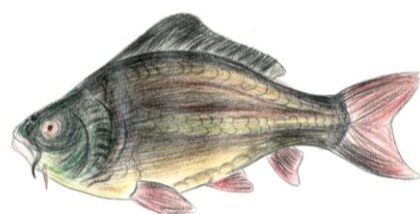
Риба, кольорові олівці

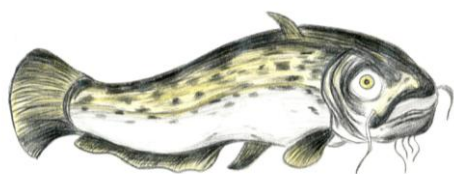
Риба, кольорові олівці

*Риба, кольорові олівці
Шляхетський А. 6 кл.*

Риба, кольорові олівці

*Риба, кольорові олівці
Шляхетський А. 6 кл.*

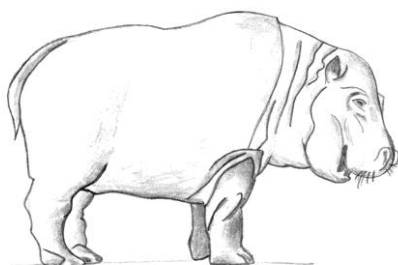
*Корова, акварель
Янголь О. 7 кл.*

*Ведмідь, олівці
Серих Л.В.*

Верблюд, кольорові олівці

*Носоріг, олівці
Соколова В. 7 кл.*

Качка, акварель

*Гуска, олівець
Савельєва О. 6 кл.*

Заєць, олівець

Бухановський Ю. 7 кл. Стдоренко О. 6 кл. Савельєва О. 6 кл.

Стриж, олівець

Орел, олівці

Ластівка, олівець

Савельєва О. 6 кл.

Голуб, акварель

Кіптенко К. 5 кл.

Леопард, акварель

Єгоров І. 7 кл.

Квочка, акварель

Шляхетський А. 5 кл.

Кобра, мозаїка

Горбатенко Д. 6 кл.

Білка, мозаїка

Зеленська К. 6 кл.

Лисиця, мозаїка

Тернюк Д. 6 кл.

Білчєня, мозаїка

Силуєк О. 7 кл.

Кіт у чоботях, мозаїка

Настєнко В. 6 кл.

Синиця, мозаїка

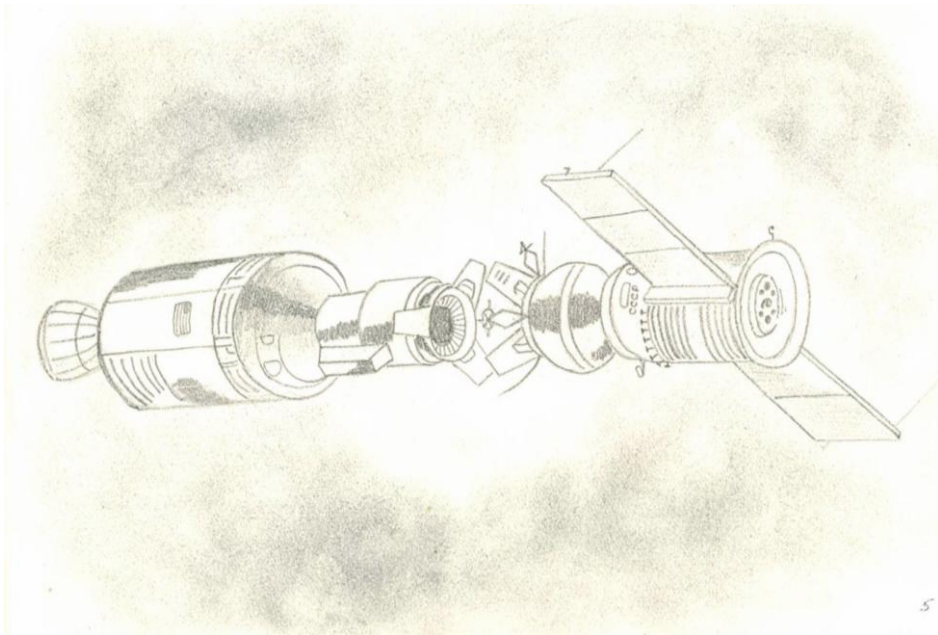
Омельченко Т. 5 кл.

Кошеня, кольорові олівці

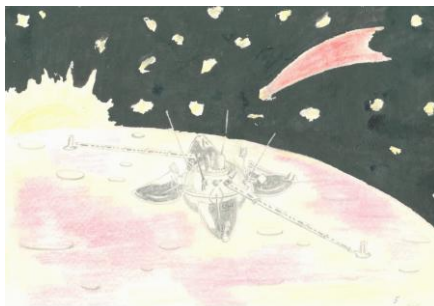
Пугач В. 7 кл.

КОСМІЧНІ ФАНТАЗІЇ

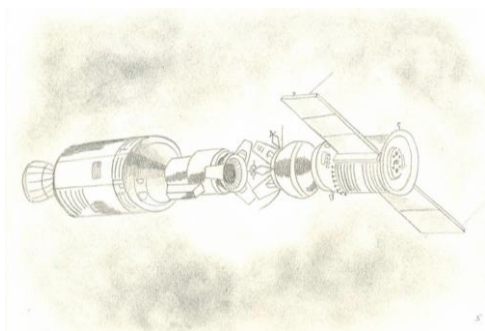
*У космосі, акварель
Серих І. 6 кл.*

*Літальний апарат
Серих І. 6 кл.*

*Фантазія, акварель
Серих Л.В.*

*Космічний апарат, олівець
Серих Л.В.*

*Вихід у космос, акварель
Серих І. 7*

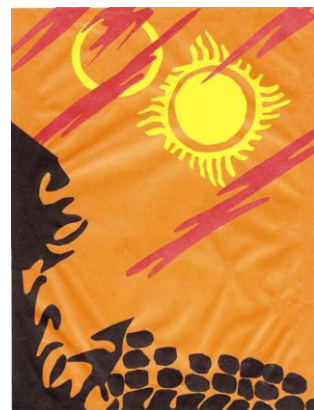
*На місяці, акварель
Серих І. 6 кл.*

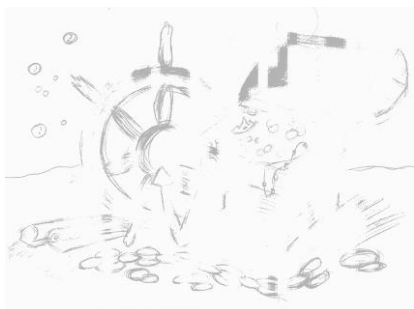
*Фантазія, аплікація
Джобава Тей. 6 кл.*

*Фантазія, акварель
Джобава Тей. 6 кл.*

*Космос, папір
Серих І. 6 кл.*

*Натюрморт речей з моря.
Олівець.
Носова М. 7 кл.*

*Натюрморт «Скарби»
Кольорові олівці
Носова М. 7 кл.*

Післямова

Шановні колеги!

Ми переглянули організаційно-методичні аспекти виховання обдарованої особистості в загальноосвітньому навчальному закладі, в основній школі (5-7 класи), в позашкільному навчальному закладі.

Для стимулювання художньо-творчої активності учнів загальноосвітньої школи необхідні такі форми і засоби, художні техніки, які забезпечують повноцінний розвиток і інтеграцію всіх компонентів цієї природної обдарованості особистості, які починаються з виховання естетичної позиції дитини.

Альбом дитячої творчості допоможе вчителю спланувати свою роботу, розвивати не тільки художньо-творчу особистість учня, але й самовдосконалюватись, самореалізовуватись, виражати своє ставлення не тільки до творів мистецтва, уроку образотворчого мистецтва, але й до соціальних явищ, людської діяльності, поведінки, встановлювати їх значущість, відповідність певним нормам і принципам, відчувати насолоду від власної праці, від того, що вчитель повсякденно допомагає розкритися учневі.

Науково-методичне видання

Лариса Володимирівна Сєрих

Сходи́нки до Парнасу

Альбом творчих робіт учнів

Відповідальний за випуск В.В. Белковський

Підписано до друку 24. 09. 2010 р.
Формат 60 х 48 /16. Папір офс.
Тираж 40. Друк офс. Зам. №1